

Mapování potřeb odvětví kulturních a kreativních průmyslů KNIHY A TISK

Materiál zpracován na základě zadání Institutu umění v rámci výzkumného projektu Mapování kulturních a kreativních průmyslů v ČR (2011-2015).

Potřeby/priority svého oboru definovali vybraní zástupci dle následující šablony:

- a) **Stručné označení tématu potřeby/priority** - dle tematických okruhů¹:
- Podpora zvýšení konkurenceschopnosti (podpora podnikání),
 - Podpora vzdělávání, dovedností a celoživotního učení
 - Podpora zaměstnanosti a podpora mobility pracovních sil
 - Posílení výzkumu, technologického rozvoje a inovací
 - Zlepšení přístupu, využití a kvality informačních a komunikačních technologií
 - Podpora přechodu na nízkouhlíkové hospodářství ve všech odvětvích
 - Podpora přizpůsobení se změně klimatu, předcházení a řízení rizik
 - Ochrana životního prostředí a podpora účinného využívání zdrojů
 - Podpora sociálního začleňování a boj proti chudobě
 - Posilování institucionální kapacity a účinné veřejné správy
- b) **Zdůvodnění důležitosti dané potřeby/priority** – proč by mělo být dané téma - priorita – potřeba podporována, případně doložte příklady z praxe, daty, odkazy na data, analýzy apod.
- c) **Jak by mohla být daná potřeba/priorita podporována** – např. návrh konkrétního programu či projektu, který by mohl být strategicky podpořen z veřejných či jiných zdrojů (včetně strukturálních fondů)
- d) **Kdo by mohl projekty (program) realizovat** (např. ministerstvo, město, veřejná či státní agentura, základní, střední či vysoká škola, zastřešující organizace, jiná konkrétní organizace) a **jaké jsou cílové skupiny podpory** (např. podnikatelé, studenti, zaměstnanci apod.)
- e) Pokuste se formulovat **indikátory pro vyhodnocení konkrétních projektů, programů** (např. počet osob/podniků zapojených do projektu/programu, počet nově vzniklých firem/podnikatelů, počet odběratelů newsletteru, počet vyškolených osob, počet studentů, kteří absolvují daný projekt/program apod.)

¹ Jedná se o tematické cíle návrhu jednotného strategického rámce 2014 -2020 Evropské komise (Thematic Objectives of the Commission's proposal for the Common Strategic Framework 2014–2020)
http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/working/strategic_framework/csf_part2_en.pdf

Potřeby české společnosti v oblasti knih

Verze: 24. června 2013
Autoři: Vladimír Pistorius

Knižní trh představuje podle odhadů SČKN roční obrát cca 7 mld. Kč a poskytuje přibližně 9 600 pracovních míst.

Snadný a široký přístup k tištěné literatuře je jedním z důležitých předpokladů rozvoje každé kulturní společnosti. Takový přístup zahrnuje:

- dostatečně bohatou a diversifikovanou produkci
- společnost s pevně zakotvenými čtenářskými zvyky a čtenářskou gramotností
- co největší dostupnost vydávané produkce

A. Dostatečně bohatá a diversifikovaná produkce

○ A1. PŘÍMÁ PODPORA VYDÁVÁNÍ KNIH

Při ekonomických podmínkách, které jsou dnes nastaveny (DPH, cenová hladina, cena práce a materiálů, zvykové sazby honorářů), lze bez ztráty vydat pouze titul českého autora, jehož se prodá cca 1 300–500 výtisků, v případě překladů je tato hranice o cca 300–400 výtisků vyšší. Vzhledem k tomu, že průměrný náklad českých knih se dnes odhaduje na cca 1 500 výtisků, ocitá se řada inspirativních titulů s menším nákladem ve ztrátové oblasti či alespoň v oblasti neúměrného nakladatelského rizika. Počet ročně vydaných titulů od roku 2008 klesá (dnešní titulová produkce je cca o 10 % nižší než před pěti lety). Pro dostatečnou titulovou nabídku je důležité nakladatelskou ztrátu neutralizovat prostřednictvím přímých dotací určených na vydání jednotlivých titulů. Současná praxe, kdy tyto částky rozdělují odborné komise, mi připadá být dobrá, avšak celková výše udělených dotací je nedostatečná. Zmíněné dotace by měly být udělovány zejména v následujících okruzích:

- A1a. Přímá podpora vydávání knih českých autorů prostřednictvím dotací
- A1b. Přímá podpora vydávání překladových knih prostřednictvím dotací (zhruba třetina produkce českých knih je přeložena)
- A1c. Přímá podpora vydávání dětských knih
- A1d. Přímá podpora vydávání prvotin

○ A2. PODPORA PŘEKLADATELŮ

Dnešní honoráře českých překladatelů jsou ve srovnání s honoráři v západní Evropě velmi nízké (například v Nizozemí jsou překladové honoráře více než třikrát vyšší než v Čechách). Malý knižní trh, jakým je ten český, nemůže – a to zejména u knih s nižším nákladem – v rámci tržeb vygenerovat prostředky dostatečné k odpovídajícímu zaplacení překladatelů. Překladatelé se samotným překládáním knih nemohou uživit a knižní překlady berou pouze jako koníčka či doplněk k jiné obživě. Překladatel, který překládá pro divadlo či televizi, má výrazně vyšší honoráře na jednotku přeloženého textu, neboť obě tyto oblasti jsou silně dotovány z veřejných prostředků. Dotace na jeden divadelní lístek je mnohem vyšší než dotace jednoho výtisku

dotované knížky (cca 30–40 Kč na výtisk), přičemž v současné době je z veřejných prostředků dotováno necelé pouze 1 % titulové produkce, na rozdíl od většiny produkce divadelní. Stát by měl proto udělovat dotace na vytvoření kvalitních překladů.

○ **A3. PODPORA VYDÁVÁNÍ UČEBNIC**

- A3a. Podpora nákupu učebnic. Společnost by se měla snažit, aby se do rukou dětí a žáků dostávaly kvalitní a nové učebnice. Nejúčelnějším způsobem takové podpory je stanovení odpovídajících prostředků na každého žáka, přičemž tyto prostředky budou vyděleny ze státního rozpočtu,
- A3b. Nastavení standardních pravidel na trhu s učebnicemi. Bez ohledu na výši prostředků specifikovaných v předchozím odstavci je třeba, aby se společnost (vládnoucí i opoziční politici) sjednotili v oblasti učebnic na stabilní dlouhodobé koncepci, Příprava každé nové učebnice je poměrně časově i finančně náročný proces vyžadující nemalé investice. Je proto nutné, aby MŠ stanovilo dlouhodobější strategii investic do nakupování školních učebnic. Situace, kdy se objem prostředků věnovaných na nákup učebnic každým rokem drasticky mění, je pro nakladatele školních učebnic vražedná.

○ **A4. PODPORA ODBORNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ V OBLASTI REDAKČNÍ A NAKLADATELSKÉ PRÁCE.**

V současné době jsou možnosti vzdělávání redakčních a nakladatelských pracovníků minimální. Nepočítáme-li několik nepovinných vedlejších kurzů různého druhu na několik vysokých školách není v ČR žádná možnost odborného školení ve výše uvedených oborech. Pro zvýšení kvality českých knih by proto bylo žádoucí, aby MK podpořila vznik a do budoucna podporovala i provoz patřičných odborných kursů, v nichž by si pracovníci českých nakladatelství mohli rozšířit své znalosti.

B. Společnost s pevně zakotvenými čtenářskými zvyky a čtenářskou gramotností

○ **B1. PODPORA ČETBY DĚTÍ A MLÁDEŽE**

Čtenářské návyky vznikají v mladém věku. Proto by měla být:

- B1a. podporováno čtení rodičů malým dětem (viz např. akce Celé Česko čte dětem),
- B1a. široce podporována četba mládeže formou různých propagačních akcí, čtenářských soutěží, školních besed, literárních soutěží žáků a studentů atd.

○ **B2. Podpora setkávání autorů se čtenáři a dalších pořadu o literatuře v knihovnách, v knihkupectvích, na divadlech apod.**

V zahraničí je setkávání autorů se čtenáři v knihkupectvích a knihovnách osvědčeným prostředkem pro zvyšování zájmu o knihy, avšak u nás nemá podobnou tradici jako např. v Německu. Je třeba podporovat různá setkání autorů se čtenáři, a to formou finanční podpory, která by umožnila uhradit autorům cestovné náklady i honorář.

○ **B3. Propagace knih ve veřejnoprávních sdělovacích prostředcích**

V současné době je propagace literatury a knih ve veřejnoprávní televizi minimální. Je třeba, aby zde vznikly atraktivní pořady s dobrými moderátory, které by byly vysílány v dobrém čase (ne půlnoc před půlnocí). Zejména postrádáme pořad informující o nových knihách (takovým byl dnes již zrušený Knižní svět), jakož i besedy se zajímavými autory, či kritiky.

○ **B4. Podpora mezinárodní výměny autorů**

Podpora propagace českých autorů v zahraničí (sem patří i podpora vydávání překladů českých autorů v zahraničí, na niž lze pohlížet jako na investici, neboť vynaložené peníze se vrací formou daní odváděných autory ze zahraničních honorářů) a naopak podpora návštěv zajímavých zahraničních autorů v ČR.

○ **B5. Výzkum čtenářské gramotnosti**

V současné době proběhne jednou za 3 roky výzkum čtenářských zvyků opřený o vzorek 1 500 respondentů. Tento vzorek by měl být podstatně rozšířen.

○ **B6. Výzkum knižního trhu**

Měla by být v mnohem větší míře využita statistická data získávaná agenturou NIPOS. Měla by být vypracována struktura významných statistických dat v této oblasti a metodika, jakým způsobem budou získávána.

○ **B7. Podpora respektování autorských práv**

Patrně největší překážkou vývoje a rozšíření e-knih je obecný nedostatečný respekt vůči právům autora na odměnu. Pirátské kopírování elektronických knih je hrozbou, která odrazuje nakladatele i autory od elektronického publikování a navíc jim působí značné škody i v případě, že knihu vydají jen v papírové podobě. Velmi neblaze se projevuje nedostatek respektu k právům autora rovněž při kopírování částí papírových knih. Zejména ve školství je tato praxe rozšířená, učitelé si často vytvářejí vlastní učební materiály sestavené z částí nelegálně zkopírovaných z různých učebnic.

Měla by být proto:

- B.7a přijata opatření na legislativní úrovni, která by účinněji postihovala porušování autorského zákona
- B.7b a současně je třeba šířit osvětu týkající se autorských práv, zejména na školách mezi učiteli a studenty

C. Co největší dostupnost vydávané produkce

○ **C1. Silný informační systém o českých knihách**

V ČR chybí spolehlivý informační systém, který by informoval jak o kompletní knižní produkci, tak i o všech čerstvých knižních novinkách. Vytvoření takového spolehlivého systému na bázi dnes již existujících bibliografických databází (ČNB, ceskeknihy.cz, databáze ISBN, databáze velkých distribučních firem) je nanejvýš žádoucí, jakož i následná propagace takového systému.

○ **C2. Podpora nákupu knih knihovnami**

V současné době se podporuje nákup českých autorů v rámci programu České knihovna. Analogický program by měl vzniknout i pro překladovou literaturu.